

આદિવાસી યુવકોમાં સિકલસેલ : વિવિધ સમસ્યાઓ અને ક્રિયાત્મક પગલાંઓ
(ધરમપુર, કપરાડા અને વાંસદા તાલુકાના આદિવાસી યુવકો(15 થી 29વર્ષ)ના
સંદર્ભમાં)

અજયકુમાર સુરેશભાઈ પટેલ

M.PHIL વિદ્યાર્થી, સમાજકાર્ય વિભાગ,ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ-14

EMAIL- AJAYMSWBAPS@GMAIL.COM, મો.નં.-9574249488,7622985960

ચાવીરૂપ શબ્દો- આદિવાસી, યુવક, સિકલસેલ, સમસ્યાઓ અને ક્રિયાત્મક પગલાંઓ.

વર્તમાન સમયમાં એચ.આઈ.વી/એઈડ્સ (HIV/AIDS- HUMAN IMMUNO DEFICIENCY VIRUS/ACQUIRED IMMUNODEFICIENCY SYNDROME)(ⁱ) બર્ડફ્લુ, સ્વાઈન ફ્લુ, ચિકનગુનિયા, ડેન્ગ્યુ, કેન્સર, થેલેસેમિયા, સિકલસેલ એનિમિયા, રક્તપિત્ત, ડાયાબિટીસ, મલેરિયા વગેરે રોગોથી લોકો પીડાતા હોય છે. જેના કારણે વ્યક્તિના વિકાસના માર્ગમાં અવરોધરૂપ બને છે. જેથી રોગો વિશે જાણી, રોગો સામે રક્ષણ મેળવવાના પ્રયત્ન કરવા જોઈએ. પરંતુ, સિકલસેલ જેવા આનુવંશિક રોગને મટાડી કે નાશ ન કરી શકતા હોવાથી સાવચેતી રાખવી જાઈએ. સિકલ (SICKLE) એટલે દાંતરડું,⁽ⁱⁱ⁾ સેલ (CELL) એટલે કોશ.⁽ⁱⁱⁱ⁾ શરીરમાં રહેલા ગોળ લાલ રક્તકણોનો આકાર દાંતરડા જેવા આકારનો બને છે તેને SCD(Sickle Cell Disease) કહે છે. મુખ્યત્વે SCD આદિવાસી વિસ્તારમાં જોવા મળે છે. આમ,ગુજરાત રાજ્યના પૂર્વ વિસ્તારમાં આવેલ બનાસકાંઠાના દાંતાથી ડાંગ સુધીમાં રહેતા આદિવાસીઓમાં મુખ્યત્વે જોવા મળે છે.

સામાન્ય રીતે અજ્ઞાન, વ્યક્તિગત સ્વચ્છતાનો અભાવ અને આરોગ્ય શિક્ષણનો અભાવ વગેરે કારણો બિમાર આરોગ્ય માટેના મુખ્ય પરિબલો છે. આદિવાસીઓના ખોરાકમાં સામાન્ય રીતે કેલ્શિયમ, વિટામીન એ, વિટામીન સી ની ઊણપના કારણે કુપોષણ જોવા મળે છે. આદિવાસીઓમાં ક્ષય, એઈડ્સ, મલેરિયા, મરડો, કમળો, નાની નાની ફોલ્લીવાળો ચામડીનો ચેપી રોગ, ખૂંજલી, રક્તપિત્ત, થેલેસેમિયા, સિકલસેલ એનિમિયા વગેરે રોગો જોવા મળે છે. એનિમિયા માનસિક અને શારીરિક સ્વાસ્થ્ય પર ગહન અસર ધરાવે છે. ભારત દેશમાં કુલ મલેરિયાના દર્દીઓમાંથી 30-50% દર્દીઓનાં મૃત્યુ થાય છે. (^{iv})

આદિવાસીઓમાં સવિશેષ SCD જોવા મળે છે. વિશ્વની આશરે 5% વસ્તી હિમોગ્લોબિન

પેટીસ ધરાવે છે. આફ્રિકા, ભારત અને સાઉદી અરેબિયા અને ભૂમધ્ય દેશોમાં તૂર્કી, ગ્રીસ, ઈટાલીમાં મુખ્યત્વે જોવા મળે છે. વિશ્વભરમાં ૩,૦૦,૦૦૦ બાળકો આફ્રિકામાં SCD ધરાવનાર જન્મે છે. મોટે ભાગે ઓછી અને મધ્યક આવક ધરાવતા દેશોમાં SCD ધરાવનાર બાળકો જન્મે છે. નાઈજીરીયામાં ૧,૫૦,૦૦૦ બાળકો SCD સાથે બાળકો જન્મે છે.^(v) કેટલીક સમસ્યાઓ SCDના કારણે સર્જાય છે. સ્ટ્રોક, કિડનીમાં નુકસાન, શ્વસનતંત્રની સમસ્યાઓ, અસ્થિમજ્જા નિષ્ફળતા, વૃદ્ધિ નિષ્ફળતા, જ્ઞાનાત્મક ક્ષતિ વગેરે સમસ્યાઓ જોવા મળે છે^(vi). સિકલસેલ જનીન ભારતમાં સામાજિક-આર્થિક, વંચીત, વંશીય જુથો જેવા મુખ્ય ત્રણ વર્ગો વચ્ચે પ્રચલિત હોવાનું જણાયું છે. ભારતના મહારાષ્ટ્ર, કેરલ, ગુજરાત, મધ્ય પ્રદેશ, તમિલનાડુ, ઓરિસ્સા, છત્તીસગઢ, આસામ વગેરે રાજ્યોમાં ૧ થી ૪૦% SCD નું પ્રમાણ જોવા મળે છે. ભારતના ૭૨ જિલ્લાઓમાં SCD જોવા મળે છે. મધ્ય પ્રદેશમાં સૌથી વધારે સિકલસેલના કુલ ૯,૬૧,૪૯૨ દર્દીઓ છે. ગુજરાત રાજ્યના પંચમહાલ, સાબરકાંઠા, વડોદરા, સુરત, નવસારી, વલસાડ, ડાંગ, નર્મદા, રાજપીપળા, તાપી, ભરૂચ વગેરે ૧૨ જિલ્લાઓમાં મુખ્યત્વે SCD ના દર્દીઓ જોવા મળે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં કુલ સિકલસેલ એનિમિયા ડિસિઝના અંદાજિત ૬૬,૮૪૫ અને સિકલસેલ એનિમિયા ટ્રેઈટના અંદાજિત ૮,૯૧,૨૬૨ દર્દીઓ છે. ગુજરાત રાજ્યમાં SCD મુખ્યત્વે ઘોડિયા, દુબળા, ગામીત, નાયકા, ચૌધરી, વસાવા, કુંકણા વગેરે આદિજાતીમાં જોવા મળે છે ^(vii). જે ગુજરાત રાજ્યના વિકાસમાં એક અવરોધક પરિબલ છે.

નવસારી અને વલસાડ જિલ્લાના સિકલસેલ એનિમિયા રોગગ્રસ્ત આદિવાસી યુવકો અભ્યાસ, વ્યવસાયસાથે સંકળાયેલા જોવા મળે છે. અભ્યાસમાં માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ મેળવેલીઓનું પ્રમાણ વધુ છે. એના પરથી કહી શકાય કે આદિવાસીઓમાં શિક્ષણ પ્રત્યે જાગૃતતા આવી છે. હિમોગ્લોબિનનું SCD આદિવાસી યુવકોમાં પ્રમાણ સરેરાશ ૯ છે જે એક ચિંતાનો વિષય છે.

સિકલસેલ એનિમિયા રોગગ્રસ્ત આદિવાસી યુવકોના જણાવ્યા મુજબ દર્દીએ દિવસ દરમિયાન ૧૨ થી ૧૫ ગ્લાસ (લિટર) પાણી પીવું, દર્દીએ હળવા એટલે કે શારીરિક બળની વધારે જરૂર ન હોય તેવા કાર્ય/રોજગારી કરવાનું પસંદ કરવું જોઈએ. દર્દીએ શિયાળામાં ગરમ વસ્ત્રો પહેરવાં, ઉનાળામાં તાપમાં ફરવું કે કામ કરવું નહિ તેમજ વધારે પાણી પીવું જોઈએ અને ચોમાસામાં વરસાદમાં પલાવવું જોઈએ નહિ. દર્દીએ લીલા શાકભાજી, કઠોળ, ફળો, દૂધ અને દૂધની બનાવેલ વસ્તુ, ફળગાવેલ કઠોળ ખોરાક તરીકે પસંદ કરવો જોઈએ. આદિવાસી યુવકોમાં SC(Sickle Cell) પ્રત્યે જાણકારી અને સમજ હોવા છતાં SC પ્રત્યે ગંભીરતા જોવા મળતી નથી.

સિકલસેલ એનિમિયા રોગગ્રસ્ત આદિવાસી યુવકોને સરકારી દવાખાનામાં મફત સારવાર, મફત લોહી, ફોલીક એસિડ વગેરે સરકાર દ્વારા આપવામાં આવતી સુવિધાઓથી વાકેફ છે અને તેનો લાભ પણ લે છે. તેમજ લગ્ન પહેલાં જીવનસાથીનું SC વિશે ચેકઅપ કરાવવું જોઈએ તેનાથી માહિતગાર છે. કાઈસીસના સમયે હાથ-પગના સાંધામાં દુઃખાવો અને છાતીમાં

દુઃખાવો થતો જોવા મળે છે. તે સમયે તેઓ સરકારી દવાખાનામાં કે PHC માં સારવાર મેળવે છે તેમજ અમુક સમયે ખાનગી દવાખાનામાં સરાવાર મેળવતા જોવા મળે છે.

પોતાના કુટુંબમાં રહેતા સભ્યોને SC છે કે નહિ અને જો હોય તો તેનો ક્યો પ્રકારનો છે તેના વિશેથી તેઓ અજાણ જોવા મળે છે. ઉચ્ચતર અને માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કર્યો હોય કે અભ્યાસ કરતા હોય તેમના જણાવ્યા મુજબ કાઉન્સેલર દ્વારા SC દર્દીને નિયમિત દવા લેવી, શરીરમાં લોહીનું પ્રમાણ અંગે ચેકઅપ, પાણી વધુ પીવું, તાપમાં વધુ કામ અને ફરવું નહિ, લગ્ન પહેલા SC ચેકઅપ, પરિશ્રમવાળા કાર્યો કરવા નહિ, પૌષ્ટિક ખોરાક ખાવો, રાત્રે ઉજાગરા કરવા નહિ વગેરે માર્ગદર્શન આપવામાં આવે છે.

આરોગ્ય વિષયક કાર્ડમાંમા અમૃતમ કાર્ડ અને મા વાત્સલ્ય કાર્ડ ધરાવતા જોવા મળે છે. 20 થી 29 વર્ષના યુવકોના જણાવ્યા મુજબ સરકાર દ્વારા ચાલતી યોજનામાં રાષ્ટ્રીય સ્વાસ્થ્ય વિમા યોજના, રાષ્ટ્રીય ગ્રામીણ સ્વાસ્થ્ય મિશન, ડોટ્સ પ્લસ, મુખ્યમંત્રી અમૃતમ મા યોજના વિશે માહાતી ધરાવે છે.

લોકોમાં SC વિશે જાણકારી આપવી, લગ્ન પહેલાં SCનું ચેકઅપ કરવું, શાળા/કોલેજો વિદ્યાર્થીઓને SC વિશેથી માહિતગાર કરવા વગેરે માધ્યમ દ્વારા સિકલસેસ રોગને આગળ થતો અટકાવી શકાય તેવું દર્દીઓએ જણાવે છે.

ક્રિયાત્મક પગલાંઓ/સૂચનો (સરકાર અને આરોગ્ય ક્ષેત્રે કાર્ય કરતી ખાનગી, સરકારી અને અર્ધસરકારી સંસ્થાઓ તેમજ સમાજ કાર્યકરોને)-

પ્રસ્તુત સંઘોનનમાં ક્રિયાત્મક પગલાંઓ/સૂચનો નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યા છે.

1. SCD દર્દીઓ અને લોકોને SCDના લક્ષણો, રાખવી જોઈતી કાળજી અને સરકાર દ્વારા મળતી મદદ અંગેથી માહિતગાર કરવા.
2. હાઈસ્કુલ/કોલેજોમાં પીવાના પાણીની સુવિધા, સારવારની સગવડ, દવાઓ હોવી જોઈએ તેમજ SCD દર્દીઓને કસરત કરાવવી જોઈએ નહિ અથવા તો હળવી કસરત કરાવવી જોઈએ.
3. સિકલસેલ કાઉન્સેલર દ્વારા SCD દર્દી અને તેમના પરિવારને યોગ્ય માર્ગદર્શન, સતત સંપર્ક અને કોઉન્સેલિંગ કરતા રહેવું જોઈએ.
4. SCD દર્દીઓને અને લોકોને સરકાર દ્વારા ચાલતી આરોગ્ય વિષયક યોજનાઓથી માહિતગાર કરવા.
5. SCD ને અટકાવવા અને જાગૃતિ માટે શાળા, હાઈસ્કુલ, કોલેજો અને સમાજમાં જઈ સેમિનાર, વ્યાખ્યાનમાળા, પોસ્ટર પ્રદર્શન, પેમ્પલેટ, શેરી નાટક, સંચાર માધ્યમો, લગ્ન પહેલાં SCD અંગે ચેકઅપ વગેરે માધ્યમોનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

સંદર્ભસૂચિ

ⁱ<https://www.aids.gov/hiv-aids-basics/hiv-aids-101/wjat-is-hiv-aids/21/02/2017>

ⁱⁱNavneet Golden Dictionary (english-gujarati) 2010-11, page no.182

ⁱⁱⁱ Navneet Golden Dictionary (english-gujarati) 2010-11, page no.42

^{iv}<http://medind.nic.ni/habt12/i4/habt12i4p157.pdf-09/02/2017-02.02pm>

^v <https://www.omicsonline.org/effects-of-health-education-on-knowledge-and-attitude-of-youth-corps-members-to-sickle-cell-disease-and-its-screening-in-lagos-satae-216107111000163.php1aid8611->

^{vi}<https://www.ncbi.nlm.nih.gov./pmc/article/pmc-4510747-25/02/2017-09.00am>

^{vii} http://sickle-cell.gujarat.gov.in/SC_Anemia.aspx-02/02/2016.5.19pm